

1. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ (ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА)

УДК 330.14

ОЦІНКА ПРИРОДНОГО КАПІТАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ

Буркинський Б.В., Горячук В.Ф.

В статті розглянуто сутність поняття „природний капітал” та його структура, роль цього явища, у „зеленому” вимірюванні економіки та методичні підходи до його оцінки, здійснення оцінка складових та загальна оцінка природного капіталу регіонів України на основі рентного підходу

Поняття «природний капітал» являє собою досить нову економічну категорію, особливо це стосується питання оцінки цього явища, де успіхи поки невеликі. На думку У. Пухової, це обумовлено тим, що існуючі підходи до оцінки природного капіталу обмежені технократичними рамками а природний капітал мультифункціональний. Основні його функції полягають у генеруванні різних ресурсів і наданні екосистемних послуг людині [1]. Спираючись на поняття «природні ресурси» природний капітал пропонується розглядати як:

1) частину природних ресурсів, яка перебуває у власності економічних одиниць країни і використовуються з метою створення доданої вартості. Таке визначення відповідає класичному визначенню капіталу як вартості, яка створює додану вартість;

2) тотожне поняттю „природні ресурси”. При цьому природний капітал складається з «активної» частини природних ресурсів, яка забезпечує створення доданої вартості, та «пасивної» частини, яка потенційно може бути використана для цих цілей.

Структуру природного капіталу пропонується розглядати як сукупність таких складових: невідновлювані природні ресурси (мінерально-сировинні та паливно-енергетичні ресурси надр), відновлювані природні ресурси (земельні, лісові, водні і рекреаційні ресурси, сонячна енергія та ін.) та асиміляційна спроможність довкілля. Таке розуміння структури, в основному, відображає існуючі уявлення про неї та підкріплено наявністю методичних підходів до оцінки виділених складових природного капіталу.

В умовах зростаючого техногенного впливу на природне середовище та необхідності забезпечення стійкого розвитку суспільства особливу актуальність має завдання адекватної оцінки природного капіталу. Загальним випадком є заниження ціни або навіть нульова оцінка природних ресурсів і якості навколишнього середовища. У результаті ми маємо нераціонального використання природних ресурсів і неефективну

економіку, зниження збитків природному середовищу та відсутність обліку екстернальних екологічних витрат у ціні виробленої продукції.

Вчені та експерти говорять про необхідність обліку природного капіталу у загальному обсязі національного багатства країни. Сьогодні це має місце тільки в наукових працях. У практиці української статистики оцінка вартості природного капіталу дотепер не здійснюється, він враховується тільки в натуральному вираженні.

Важливе значення має адекватна оцінка природного капіталу на макrorівні при визначенні напрямків соціально-економічного розвитку країни. Наявні зараз макроекономічні показники (валовий внутрішній продукт, валовий національний дохід, дохід на душу населення та ін.) не враховують витрати природних ресурсів. Ріст цих показників сьогодні може базуватися на техногенному природоємному розвитку.

ООН, Всесвітній Банк і розвинені країни вживають спроби «зеленого» виміру основних економічних показників з урахуванням екологічного фактору. Зокрема, Статистичним відділом ООН запропонована система інтегрованих екологічних і економічних національних рахунків (а System for Integrated Environmental and Economic Accounting), спрямована на облік екологічного фактору в національних статистиках. «Зелені» рахунки базуються на коректуванні традиційних економічних показників шляхом обліку вартісної оцінки виснаження природних ресурсів та збитків від забруднення навколишнього природного середовища, обліку впливу забруднення на здоров'я людини та продуктивність природних ресурсів. [2]. Але розробка методичної бази обчислення «зелених» рахунків має потребу у подальшому розвитку та удосконаленні.

Досвід економічно розвинутих країн в останні два десятиліття свідчить, що реальна оцінка природних ресурсів дозволяє більш обґрунтовано визначити пріоритети розвитку суспільства і розробити механізми розвитку економіки, що забезпечують мінімізацію техногенного впливу на природне середовище.

В якості методичних підходів до оцінки природного капіталу можна виділити такі: ринковий, рентний, витратний, відтворювальний та на основі запасів природного ресурсу, альтернативної вартості і загальної економічної цінності. Не всі ці підходи однаково добре розроблені, однак на їх основі можна хоча б у першому наближенні оцінити складові природного капіталу.

Ринковий підхід. Можливість його використання залежить від наявності розвинутого ринку відповідного природного ресурсу, а також наявності в достатньому обсязі статистичної інформації про здійснені на ринку угоди та їх неперекрученості внаслідок використання тіньових схем та інших причин. На практиці ці умови не завжди дотримуються і тоді ціни не відображають реальні суспільні витрати та вигоди від використання природних ресурсів. Проте, розвинутий ринок дозволяє сформувати реальні ціни на газ, нафту, залізну руду, землю, лісові, водні та інші природні ресурси. Оцінка ж здатності природного середовища здійснювати асиміляцію відходів і забруднень не знаходять свого адекватного

відображення в ринковій системі. Що стосується вартості природних послуг (рекреаційні послуги, естетичне задоволення та ін.), то вона є складовою вартості туристичних путівок, готелів, ресторанів та інших об'єктів сфери обслуговування в рекреаційній та інших природних зонах [2].

Недоліком ринкового підходу є мінливість цін на природні ресурси залежно від різних факторів, у тому числі від суб'єктивних, наприклад, вкидання на ринок недостовірної інформації або змова торговців.

Рентний підхід. Економічна оцінка природних ресурсів здійснюється на основі ренти – доходу, що регулярно отримує власник ресурсу внаслідок передачі його у користування іншій особі (платнику ренти). Природно-ресурсна рента виникає в результаті господарської діяльності, пов'язаної з використанням у суспільному виробництві природних ресурсів як засобів виробництва, кількість яких обмежена і які характеризуються вичерпністю чи відновлюваністю. Дохід від господарської діяльності розподіляється між власником природного ресурсу (рента) та користувачем цього ресурсу – суб'єктом господарювання, який відповідно до законодавства є власником продукції, виробленої в процесі користування природними ресурсами. Особливо широко рентний підхід використовується при оцінці земельних ресурсів. У теорії виділяється абсолютна і диференціальна земельна рента. Перша – плата власникові, що сплачується орендарем абсолютно із всіх ділянок землі незалежно від родючості (звідси назва – абсолютна рента). Диференціальна земельна рента – додатковий дохід внаслідок використання землі більшої родючості.

Аналогічний ефект дає місце розташування та транспортний фактор, які визначають високу ціну земель, розташованих поблизу міст. Однакової якості родовища нафти та газу можуть мати різний доступ до трубопроводів, перебувати на різній відстані від місць споживання і переробки. Різниця в доходах при різній якості природних ресурсів та їх місці розташування визначає величину диференціальної ренти.

Підхід на основі оцінки запасів природних ресурсів. Їх вартість визначається як добуток ціни одиниці ресурсу на весь обсяг запасу. Таким чином можна оцінювати запаси мінерально-сировинних та паливно-енергетичних ресурсів (природний газ, нафта, вугілля, залізна руда та ін.), а також біотичних ресурсів (лісові, інші рослинні, фауністичні ресурси), водних ресурсів (питна вода) та рекреаційних ресурсів (лікувальні мінеральні води, грязі). Основною умовою застосування цього підходу є наявність натуральних оцінок запасів природних ресурсів.

Витратний підхід. Він базується на оцінці витрат на створення природного ресурсу, його розвідку, підготовку та використання. Цю величину можна використовувати як відправну крапку при визначенні ціни ресурсу. Незважаючи на відносну простоту і можливість широкого використання витратного підходу, він містить істотний недолік. Чим менше витрати на розвідку, підготовку та використання природних ресурсів, тим меншу оцінку відповідно до витратної концепції вони одержать. Цей

недолік істотно обмежує застосування цього підходу до економічної оцінки природних ресурсів.

Відтворювальний підхід. Його найбільше доцільно використовувати для оцінки вартості відтворення природного ресурсу при його втраті або деградації. Наприклад, заболочені землі можна оцінювати за вартістю робіт з їх осушення.

Підхід на основі альтернативної вартості. В економіці природокористування альтернативна вартість дозволяє оцінити природний ресурс, що має занижену ринкову ціну або взагалі її не має, через упущені доходи і вигоди, які можна одержати при використанні цього ресурсу в інших цілях.

Підхід на основі загальної економічної цінності. Важливе значення має комплексна оцінка природного капіталу (не тільки як сировинного або продуктивного ресурсу, але й з точки зору його асиміляційних функцій та отримання природних послуг), яка є сумою двох агрегированих показників: вартість використання і вартість невикористання. Остання відображає соціальні аспекти значимості природи для суспільства і є спробою економічно оцінити досить тонкі етичні та естетичні аспекти: цінність природи самої по собі, естетичну цінність природи для людини, зобов'язання щодо збереження природи перед майбутніми поколіннями і т. ін. [2]. При цьому використовуються спрощені економічні підходи, насамперед, пов'язані з теорією «готовність платити».

Важливою умовою оцінки природного капіталу та його складових є використання єдиного підходу. Використання різних підходів може призвести до того, що отриманні оцінки можуть різнитися у кілька разів. Так, оцінка корисних копалин (вугілля, залізна руда та ін.) в рамках витратного підходу базується на витратах, спрямованих на розвідку ресурсу, його добичу та підготовку до використання. Чим менше витрати, наприклад, добича відкритим способом, тим менша оцінка вартості природного ресурсу. Крім того, цей підхід не враховує, який ресурс добувається (золото, вугілля, глина або інше). А якщо оцінку здійснювати на основі ринкового підходу (світових цін), то вартість природного ресурсу може бути значно більше. Використання того, чи іншого підходу до оцінки окремих складових природного капіталу залежить від цілей її подальшого використання. В той же час, якщо ми маємо мету порівняти різні складові природного капіталу, то їх оцінку необхідно здійснювати на основі єдиного підходу. Теж саме можна сказати, якщо мова йде про отримання загальної оцінки природного капіталу як суми його складових. Виходячи з наявності статистичних даних, розробленості методичних підходів та вищенаведеного визначення природного капіталу найбільш обґрунтованим представляється здійснити оцінку його складових та загальну оцінку на основі єдиного підходу – рентного підходу.

Оцінка сільськогосподарських земель. Її можна зробити на основі мікро та макро ренти. У першому випадку оцінка здійснюється згідно Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення на основі рентного доходу, який створюється у процесі

виробництва зерна [3]. Держземагентство України оприлюднює показники нормативної грошової оцінки 1 гектара сільськогосподарських угідь (рілля, багаторічні насадження, природні сіножаті та пасовища) у середньому по Україні та в розрізі регіонів. Ці показники є базою для визначення розміру земельного податку, фіксованого сільськогосподарського податку, орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності, втрат сільськогосподарського виробництва, мінімального розміру орендної плати за земельну частку (пай), державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок.

З урахуванням структури площ сільськогосподарських земель в регіонах здійснено розрахунок їх вартості (табл. 1).

Таблиця 1

Нормативна грошова оцінка сільськогосподарських земель регіонів України на основі мікро ренти, млрд. грн.

	Рілля	Багаторічні насадження	Природні сіножаті	Природні пасовища	Усі с.г угіддя	Середня вартість 1 га, грн.
Україна	680,0	52,5	18,6	18,6	769,8	18730
АР Крим	31,5	14,5	0,0	0,0	46,1	30250
Вінницька	38,1	2,8	0,6	0,6	42,1	20960
Волинська	13,5	0,3	1,6	1,6	16,9	16008
Дніпропетровська	46,1	1,1	1,0	1,0	49,2	19589
Донецька	38,5	2,1	1,1	1,1	42,8	21082
Житомирська	14,9	5,0	1,0	1,0	22,0	14859
Закарпатська	3,4	0,9	0,5	0,5	5,4	12893
Запорізька	43,0	1,0	0,6	0,6	45,3	20154
Івано-Франківська	7,3	0,3	0,4	0,4	8,5	13696
Київська	28,9	4,9	0,6	0,6	35,1	20808
Кіровоградська	37,7	0,4	0,7	0,7	39,6	19364
Луганська	22,5	3,2	1,3	1,3	28,4	15108
Львівська	14,1	0,3	0,9	0,9	16,4	12989
Миколаївська	29,9	1,3	0,7	0,7	32,5	16225
Одеська	38,9	3,2	1,0	1,0	44,0	17222
Полтавська	40,4	1,3	0,7	0,7	43,2	19900
Рівненська	13,8	0,4	0,8	0,8	15,7	16764
Сумська	24,1	0,6	0,6	0,6	26,0	15257
Тернопільська	17,1	0,3	0,8	0,8	18,9	18078
Харківська	41,8	2,4	0,9	0,9	46,0	19103
Херсонська	41,1	1,5	0,3	0,3	43,3	21874
Хмельницька	28,9	1,5	0,5	0,5	31,4	20138
Черкаська	33,8	1,2	0,2	0,2	35,5	24537
Чернівецька	7,6	0,9	0,2	0,2	8,9	19276
Чернігівська	23,0	0,8	1,5	1,5	26,7	13021

Джерело: складено авторами на основі даних: нормативна грошова оцінка гектара сільськогосподарських угідь (ріллі та перелогів, багаторічних насаджень, природних

сіножатей, пасовищ) у середньому по Україні та в розрізі регіонів за період 1995 – 2012 років – режим доступу: <http://land.gov.ua/hroshova-otsinka-zemel/otsinka-zemel-s-h-pryznachennia.html>

Загальна вартість сільськогосподарських земель України на 01.01.2011 р. складає 769,8 млрд. грн., а середня вартість 1 га землі - 18730 грн.

Найбільша вартість 1 га сільськогосподарської землі в АР Крім – 30250 грн., а найменша в Закарпатській області – 12893 грн. У Миколаївській та Одеській областях вона нижче середнього рівня в країні і складає відповідно 16225 грн. та 17222 грн., а в Херсонській області навпаки вище – 21874 грн.

На думку науковців оцінку земель сільськогосподарського призначення на рівні країни та регіонів найбільш доцільно здійснювати на основі макро ренти [4, с. 38] за формулою:

$$C = (M * K) / (P * T), \quad (1)$$

де: С – вартість землі; М – валовий прибуток та змішаний дохід, які створені у суспільному виробництві; К – коефіцієнт, який визначає внесок землі (як фактору виробництва) в створення валового прибутку та змішаного доходу ($0 < K < 1$); П – площа земельного фонду; Т – норматив обліку фактору часу (1/33).

Наявність великих рентних доходів в сільському господарстві підтверджує суттєва різниця між рентабельністю цього виду діяльності та середнім рівнем рентабельності усіх видів діяльності (у 2010 році відповідно 42,0 % та 17,4 %).

Використання формули 1 пов'язано з труднощами визначення коефіцієнту К. Для вирішення цієї проблеми пропонується виходити з наступних припущень:

- М – це чистий прибуток від сільськогосподарської діяльності;
- чистий прибуток розподіляється між власником землі (рента) та її користувачем – суб'єктом господарювання, який є власником продукції, виробленої в процесі користування землі;
- частка суб'єкта господарювання у чистому прибутку визначається як додаток середньої норми рентабельності усіх видів діяльності та витрат сільського господарства;
- решта чистого прибутку є рентою власника землі.

Виходячи з цих припущень та в результаті здійснення математичних перетворень розрахунок вартості 1 га сільськогосподарської землі (С) можна здійснити за формулою:

$$C = P * T / S,$$

де: Р – щорічна рента в сільському господарстві; Т – період капіталізації (33 років); S – площа сільськогосподарських земель.

У свою чергу Р розраховується за формулами:

$$P = ВП - (З_{пром} + З_{оп}) * (H_{рент\ ср} + K) / (1 - K),$$

$$H_{рент\ ср} = [ВП_{увд} * (1 - K_{ср}) / (З_{пром\ увд} + З_{оп\ увд})] - K_{ср},$$

де: ВП – валовий прибуток, змішаний дохід сільського господарства; $Z_{пром}$ – проміжні витрати сільського господарства; $Z_{оп}$ – оплата праці

найманих працівників в сільському господарстві; $H_{\text{рент ср}}$ – середня норма рентабельності усіх видів діяльності; K – частка амортизації в операційних витратах сільського господарства; $ВП_{\text{увд}}$ – валовий прибуток, змішаний дохід усіх видів діяльності; $K_{\text{ср}}$ – середня частка амортизації в операційних витратах усіх видів діяльності; $Z_{\text{пром увд}}$ проміжні витрати усіх видів діяльності; $Z_{\text{оп увд}}$ – оплата праці найманих працівників усіх видів діяльності.

Порівняння результатів розрахунку вартості сільськогосподарських земель на основі мікро та макро ренти свідчить про їх близькість (табл. 2). В цілому по Україні вартість 1 га сільськогосподарської землі на основі макро ренти перевищує відповідну оцінку на основі мікро ренти у 1,4 разу. Це можна пояснити тим, що оцінка на основі мікро ренти базується на даних про прибуток в рослинництві. Такі дані на макро рівні відсутні. Для оцінки вартості землі були використанні дані про сумарний валовий прибуток у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві, який крім прибутку в рослинництві також включає прибуток у тваринництві, мисливстві та лісовому господарстві. З таблиці 2 видно, що різниця між оцінками вартості сільськогосподарської землі на основі мікро та макро ренти зростає в міру зростання лісистості регіону. В АР Крим, Луганській, Запорізькій, Кіровоградській, Херсонській, Харківській, Сумській, Одеській, Дніпропетровській та Хмельницькій областях, де лісистість складає 4,0 – 13,1 % (за виключенням Сумської області) відношення оцінок на основі макро та мікро ренти складає 0,9 – 1,3. В той же час в регіонах де лісистість складає близько 30 % різниця в оцінках складає 2-3 рази, а в Івано-Франківській та Закарпатській областях де лісистість складає 41,7 % та 52,2 % різниця в оцінках вартості землі на основі мікро та макро ренти досягає відповідно у 3,7 та 4,9 разу.

Таблиця 2

Оцінка 1 га сільськогосподарських земель регіонів України на основі макро та мікро ренти, грн., станом на 01.01.2011 р.

	На основі макро ренти	На основі мікро ренти	Відношення оцінок на основі макро та мікро ренти	Лісистість, %
Україна	26996	18730	1,4	
АР Крим	26121	30250	0,9	11,7
Луганська	14330	15108	0,9	11,1
Запорізька	20050	20154	1,0	4,0
Кіровоградська	19377	19364	1,0	6,9
Херсонська	23678	21874	1,1	4,8
Харківська	21774	19103	1,1	12,3
Сумська	18184	15257	1,2	18,1
Одеська	20679	17222	1,2	6,5
Дніпропетровська	26084	19589	1,3	5,9
Хмельницька	26857	20138	1,3	13,1

Донецька	28643	21082	1,4	7,1
Миколаївська	23804	16225	1,5	4,2
Чернігівська	19109	13021	1,5	21,3
Черкаська	37151	24537	1,5	16,1
Вінницька	31920	20960	1,5	13,3
Полтавська	30746	19900	1,5	9,1
Тернопільська	30221	18078	1,7	13,4
Житомирська	25937	14859	1,7	34,1
Волинська	29207	16008	1,8	31,7
Рівненська	33574	16764	2,0	37,2
Київська	43530	20808	2,1	23,7
Чернівецька	52627	19276	2,7	29,9
Львівська	39563	12989	3,0	29,0
Івано-Франківська	51044	13696	3,7	41,7
Закарпатська	62666	12893	4,9	52,2

Джерело: розраховано авторами на основі даних: Статистичний щорічник України за 2011 рік; Статистичний збірник „Регіони України” 2012; даних таблиці 1.

Оцінка земель населених пунктів. Вона здійснена відповідно до „Порядку нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів” [3]. Згідно цього документу оцінка земель населених пунктів здійснюється на основі мікро ренти. Джерелом вихідних даних для розрахунків є „Довідник показників нормативної грошової оцінки земель населених пунктів” [5], який формує та оновлює Держземагентство України. У Довіднику систематизована актуальна інформація про рік останнього проведення нормативної грошової оцінки земель кожного населеного пункту України, його середню (базову) вартість, розрахункову площу населеного пункту, значення регіональних та зональних коефіцієнтів оцінки. На основі цих даних здійснена оцінка вартості земель населених пунктів регіонів України. Середня вартість 1 га цих земель в країні на 01.01.2011 р. складає 1,04 млн. грн. З урахування загальної площі земель населених пунктів 7,79 млн. га їх загальна вартість складає 8064 млрд. грн. (табл. 3). Найбільш дорожча земля у м. Київ та м. Севастополь, де середня вартість 1 га складає відповідно 14,52 млн. грн. та 4,30 млн. грн. Серед регіонів найдорожча земля в населених пунктах в АР Крим – в середньому 2,91 млн. грн./га, більше 2 млн. грн./га в Дніпропетровській області, від 1 до 2 млн. грн./га в Донецькій, Запорізькій, Київській, Миколаївській, Одеській та Харківській областях. Найбільш дешева земля в населених пунктах західних областей (Івано-Франківська, Волинська, Тернопільська, Хмельницька, Житомирська, Закарпатська) - від 0,26 млн. грн./га до 0,46 млн. грн./га.

Оцінка мінерально-сировинних та паливо-енергетичних ресурсів. Наявність великих рентних доходів у добувній промисловості підтверджує суттєва різниця між рентабельністю цього виду діяльності та середнім рівнем рентабельності усіх видів діяльності (у 2010 році відповідно 37,0 % та 17,4 %). Розрахунок макро ренти в добувній промисловості здійснено аналогічно як і у випадку макро ренти в

сільському господарстві. Загальна оцінка мінерально-сировинних та паливо-енергетичних ресурсів в країні на основі макро ренти складає 885,2 млрд. грн. (табл. 3). Основні запаси цих ресурсів зосереджені на сході країни у Дніпропетровській, Донецькій, Луганській та Полтавській областях – 82,1 %. В Миколаївській, Одеській та Херсонській областях вони незначні і складають лише 0,21 %.

Оцінка лісних та водних ресурсів регіонів здійснена відповідно до „Порядку нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель у межах населених пунктів)” [6]. Хоча мова в документі йде про оцінку земель, на нашу думку, більш виправданим розглядати цю оцінку як оцінку лісових та водних ресурсів, бо вона здійснюється на основі мікро ренти (рентного доходу від використання лісових та водних ресурсів). З урахуванням періоду капіталізації (50 років), та індексації загальна вартість лісних ресурсів країни складає 96,4 млрд. грн. (табл. 3), тобто досить близька до оцінки отриманої І. Бобух - 121,1 млрд. грн. [7, с. 184]. Загальна вартість водних ресурсів країни складає 29,7 млрд. грн. У більшості областей їх вартість менше 1 млрд. грн. На наш погляд, це суттєво занижена оцінка, особливо в сучасних умовах, коли водні ресурси стають фактором національної безпеки. Тому необхідно подальше вдосконалення методологічної бази їх оцінки.

Загальна оцінка природного капіталу регіонів України. Здійсненні вище розрахунки окремих складових природного капіталу регіонів України на основі єдиного підходу (рентного підходу) дозволяють порівнювати окремі його складові, визначити структуру природного капіталу та його загальну вартість. При визначенні загальної вартості природного капіталу вартість сільськогосподарської землі враховувалася як середнє арифметичне оцінок на основі мікро та макро ренти. Загальна оцінка природного капіталу України складає 10014,9 млрд. грн. (табл. 3). Серед регіонів найбільший обсяг природного капіталу має Дніпропетровська область - 1169,9 млрд. грн. (11,7 % від загального обсягу). В першу п'ятірку також входять Донецька область (819,2 млрд. грн., 8,2 %), АР Крим (688,7 млрд. грн., 6,9 %), Харківська (591,3 млрд. грн., 5,9 %) та Київська (507,4 млрд. грн., 5,1 %) області. Питома вага цих регіонів в загальному обсязі природного капіталу складає 37,7 %.

Найменший обсяг природного капіталу має Волинська область - 122,1 млрд. грн. (1,2 % від загального обсягу), вона поступається Дніпропетровській області майже у 10 разів. В п'ятірку аутсайдерів також входять Чернівецька (141,9 млрд. грн., 1,4 %), Херсонська (140,7 млрд. грн., 1,4 %), Рівненська (137,0 млрд. грн., 1,4 %) та Закарпатська (122,9 млрд. грн., 1,2 %) області. Питома вага цих регіонів в загальному обсязі природного капіталу складає лише 6,6 %.

Основними складовими природного капіталу України є землі населених пунктів, сільськогосподарські землі, мінерально-сировинні та паливо-енергетичні ресурси, питома вага яких відповідно складає 80,5 %, 9,4 % та 8,8 %.

Таблиця 3

**Загальна оцінка природного капіталу регіонів України
на основі рентного походу, млрд. грн.**

Регіон	Сільськогосподарські землі		Землі населених пунктів	Мінерально-сировинні та паливо-енергетичні ресурси	Лісові ресурси	Водні ресурси	Усього
	на основі макро ренти	на основі мікро ренти					
Україна	1109,5	769,8	8064,2*	885,2	96,4	29,7	10014,9
АР Крим	39,8	46,1	633,0	7,9	2,3	2,6	688,7
Вінницька	64,1	42,1	190,7	2,9	2,6	0,5	250,1
Волинська	30,9	16,9	88,9	3,4	5,2	0,6	122,1
Дніпропетровська	65,5	49,2	785,0	321,2	4,4	1,9	1169,9
Донецька	58,2	42,8	563,2	200,6	4,6	0,5	819,2
Житомирська	38,4	22,0	136,7	12,6	7,7	0,6	188,1
Закарпатська	26,2	5,4	101,3	0,9	5,0	0,2	122,9
Запорізька	45,1	45,3	273,4	14,3	1,9	2,1	336,5
Івано-Франківська	31,5	8,5	119,0	18,8	4,7	0,3	162,8
Київська	73,4	35,1	444,6	1,3	4,7	2,1	507,4
Кіровоградська	39,6	39,6	93,2	9,0	4,1	0,9	146,6
Луганська	26,9	28,4	278,4	111,7	6,4	0,3	424,0
Львівська	49,8	16,4	391,8	14,9	4,2	0,5	444,7
Миколаївська	47,8	32,5	169,1	1,2	2,6	1,6	214,5
Одеська	52,8	44,0	405,0	0,3	4,5	2,6	460,8
Полтавська	66,8	43,2	286,4	92,5	3,0	1,8	438,3
Рівненська	31,4	15,7	104,5	3,3	5,6	0,5	137,0
Сумська	31,0	26,0	134,8	25,5	3,5	0,4	192,9
Тернопільська	31,7	18,9	121,8	1,4	1,7	0,2	150,6
Харківська	52,4	46,0	512,9	25,1	3,3	0,7	591,3
Херсонська	46,9	43,3	86,6	0,4	2,9	5,3	140,7
Хмельницька	41,9	31,4	127,1	1,3	2,5	0,5	168,0
Черкаська	53,7	35,5	213,4	2,1	2,1	1,7	263,5
Чернівецька	24,2	8,9	122,6	0,3	1,8	0,2	141,9
Чернігівська	39,2	26,7	96,7	10,3	5,1	0,8	146,2

* - з урахуванням вартості земель м. Київ та м. Севастополь

Джерело: розраховано авторами на основі даних: Статистичний щорічник України за 2011 рік; Статистичний збірник „Регіони України” 2012; Довідник показників нормативної грошової оцінки земель населених пунктів - Режим доступу: <http://land.gov.ua/hroshova-otsinka-zemel/otsinka-zemel-naselenykh-punktiv.html>; Постанова Кабінету Міністрів України "Про методику грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів)" від 30.05.1997 року № 525.

ВИСНОВКИ

1. Запропоноване визначення поняття „природний капітал” відповідає існуючим точкам зору на капітал взагалі та дозволяє виділити його „активну” та „пасивну” складові.

2. Наявні макроекономічні показники не враховують витрати природного капіталу. Ріст цих показників сьогодні може базуватися на виснаженні природних ресурсів та забрудненні навколишнього природного середовища.

3. В якості методичних підходів до оцінки природних ресурсів виділені: ринковий, рентний, витратний і відтворювальний, а також на основі запасів природних ресурсів, альтернативної вартості і загальної економічної цінності.

4. Необхідною умовою загальної оцінки природного капіталу та порівняння його складових є використання єдиного підходу.

5. Виходячи з наявності статистичних даних та розробленості методичних підходів найбільш обґрунтованим до оцінки природного капіталу є рентний підхід.

6. Потребують подальшого розвитку та удосконалювання методи оцінки природних ресурсів, особливо, водних та рекреаційних ресурсів, асиміляційної спроможності довкілля, збитків природному середовищу внаслідок техногенного впливу, екстернальних екологічних витрат у ціні виробленої продукції.

7. Досвід економічно розвинутих країн в останні два десятиліття свідчить, що реальна оцінка природних ресурсів дозволяє більш обґрунтовано визначити пріоритети розвитку суспільства і розробити механізми розвитку економіки, що забезпечують мінімізацію техногенного впливу на природне середовище.

8. Реальна оцінка природних ресурсів є необхідною умовою для визначення обґрунтованого розміру податків та орендної плати за їх використання, оцінки збитків природному середовищу та обліку екстернальних екологічних витрат у ціні виробленої продукції, визначення державного мита при операціях купівлі-продажу, спадкування та дарування земельних ділянок та інших природних об'єктів.

9. Необхідно впровадити в практику української статистики облік природного капіталу в національному та регіональному вимірі.

Література:

1. Пухова У.М. Природный капитал, как часть составляющего природных ресурсов [Электронный ресурс] / У.М. Пухова // *Фундаментальные исследования*. – 2008. – № 2 – С. 130-132. - режим доступа:

www.rae.ru/fs/?section=content&op=show_article&article_id=7782264.

2. *Узкий» подход к экономике природопользования* - режим доступа: <http://do2.gendocs.ru/docs/index-401390.html>

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 1995 р. № 213 «Про Методику нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів».

4. Данилишин Б. Наукові нариси з економіки природокористування: Монографія. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – 280 с.

5. Довідник показників нормативної грошової оцінки земель населених пунктів - режим доступу: <http://land.gov.ua/hroshova-otsinka-zemel/otsinka-zemel-naselenykh-punktiv.html>.

6. Постанова Кабінету Міністрів України "Про методику грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів)" від 30.05.1997 року № 525.

7. Бобух І.М. Пропорції та перспективи формування національного багатства України: монографія / І.М. Бобух. - К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2010. - 372 с.

Abstract

Burkinsky B.V., Goriachuk V.F.

Estimation of Natural Capital of Regions of Ukraine as a condition for the formation of a green economy

In the paper is considered an essence of the idea of a "natural capital", a structure of this phenomenon and its role in the "green" economy measure, methodological approaches to its estimates, here also is accomplished the estimation of components and general assessment of natural capital regions of Ukraine based on rental approach.